

חזרת ארצות הברית להסכם הגרעין תהיה בחירה מסוכנת

עמוס ידלין

ארצות הברית לא צריכה לחזור להסכם הגרעין. מהלך כזה רק ימקסם את חסרונות העסקה בעיתוי הגרוע ביותר. על ארצות הברית לחתור להסכם חדש, הסכם גרעין 2.0, שיטפל בכל הסוגיות הבעייתיות ומעל לכל - בסעיף "השקיעה". יש להאריך שלב זה ל-30 שנה לפחות ולהתנות את תוקף ההסכם בכלל ואת טווח הזמן בפרט בשינוי אמיתי ובר-אימות בהתנהלותה של איראן. שינויים אחרים צריכים לכלול פיקוח מעמיק ויעיל יותר, בפרט חקירה מלאה של הממד הצבאי של התוכנית. במקביל, נדרשת החלטה של מועצת הביטחון שתתייחס לסוגיות של טילים בליסטיים, טרור והתערבויות זדוניות של איראן ברחבי המזרח התיכון. לשם כך יש להמשיך ולהפעיל לחץ על איראן מכל הכיוונים, ליצור קואליציה בינלאומית רחבה ולהבהיר באופן אמין ומשכנע שלא זו בלבד שכל האופציות נגד איראן "על השולחן", אלא שהן גם זמינות לשימוש ומוכנות באופן אמין לביצוע, אם יידרש.

הסכם הגרעין (תוכנית הפעולה המשותפת) שנחתם ב-2015 בין איראן למעצמות העולם לא היה "שואה שנייה", אבל גם לא הצלחה דיפלומטית הראויה לפרס נובל. בדומה לחלומו של פרעה בספר בראשית, ההסכם בישר על "שבע שנים טובות", שלאחריהן תגענה "שבע שנים רעות מאוד".

להסכם הגרעין היו כמה יתרונות מידיים, בעיקר בהסגת תכנית הגרעין האיראנית לאחר ובהאטה בת עשר השנים שנכפתה עליה, אך היו גם כמה חסרונות מסוכנים: ההסכם מאפשר לאיראן להמשיך ולפתח את טכנולוגיית ההעשרה שלה, ובטווח הארוך סעיף "השקיעה" מעניק לגיטימציה מלאה לתוכנית גרעין איראנית בלתי מוגבלת ומתיר לה הגעה בטווח זמן קצר ביותר לנשק גרעיני ברגע שתחליט טהרן לפרוץ לפצצה.

חסרונות משמעותיים נוספים בהסכם כוללים פיקוח מוגבל בלבד על אתרים לא מוצהרים ועל אתרים צבאיים, התעלמות מהממד הצבאי (PMD) שבפעילותה של איראן, וכן היעדר התייחסות לפיתוח טילים בליסטיים ולפעילותה המזיקה של איראן במזרח התיכון.

ב-2015 התנגדתי להחלטתו של ראש הממשלה בנימין נתניהו לפנות לקונגרס האמריקאי בנושא ההסכם המוצע, וחשבתי שמוטב להגיע ל"הסכם מקביל" בין ישראל לארצות הברית, אשר יתמודד עם ההשלכות הבעייתיות של ההסכם בטווח הבינוני והארוך בתחומי המודיעין, הדיפלומטיה והמבצעים. הסכמתי כי שבע השנים הראשונות של ההסכם צפויות להיות טובות יחסית, עם זאת הדגשתי את הצורך להיערך אסטרטגית ל"שבע השנים הרעות", שאז ההגבלות על תוכנית הגרעין האיראנית יפוגו ללא כל תנאי המאלץ את המשטר הרדיקלי בטהרן לשנות מדיניותו הקוראת להשמדת ישראל והפועלת להשגת יעד זה.

עם חילופי הממשל בארצות הברית ב-2017, כאשר עלתה לדיון האפשרות שממשל טראמפ ייסוג מהסכם הגרעין, ייעץ המכון למחקרי ביטחון לאומי שבראשותי נגד הנסיגה, אולם הציע צעדים

משמעותיים, שיבוצעו בשיתוף עם מדינות אירופאיות, לתיקון ההסכם ולניהול משא ומתן לגבי שינויים קריטיים בו בטרם יפוגו המגבלות שהוטלו על איראן.

ארבע השנים שחלפו מאז תחילת יישום ההסכם הוכיחו כיצד הנחות מפתח שאימצו תומכי ההסכם היו שגויות. איראן לא הייתה פתוחה לדיאלוג בסוגיות שאינן גרעיניות עוד לפני שארצות הברית נסוגה מההסכם, ולא זו בלבד שטהרן לא מיתנה את התנהגותה האזורית העוינת, אלא אף העצימה אותה. מיליארדי דולרים שהופשרו בעקבות ההסכם אפשרו לאיראן לתמוך במשטר הרצחני של בשאר אל-אסד, בארגון הטרור חיזבאללה ובחות'ים בתימן, וכן לפרוס אנשי צבא וציוד שיאיימו מסוריה, לבנון, עיראק ותימן על ישראל, ערב הסעודית ומדינות נוספות במפרץ. על רקע זה, בשבוע שעבר נקט ממשל טראמפ צעד יוצא דופן והכריז על משמרות המהפכה האסלאמיים באיראן ארגון טרור זר.

המשטר גם לא ריכך את הדיכוי המתמשך של העם האיראני והוא ממשיך לבצע הפרות נרחבות של זכויות אדם. המשך ניסויי הטילים הבליסטיים, שהיה הפרה של החלטה 2231 של מועצת הביטחון של האו"ם. ובנוסף ארכיון הגרעין איראני שנחשף על ידי המוסד הישראלי, הם הוכחה לכך שאיראן שיקרה לגבי הממד הצבאי של תכניתה גם לאחר שהסכם הגרעין נחתם.

האיומים שהשמיעו המנהיגים האיראנים באחרונה כי יתחילו בהעשרה עם צנטריפוגות מתקדמות לרמות העשרה גבוהות הוכיחו כי ההסכם לא חסם באופן דרמטי את התקדמותה הגרעינית של איראן, אלא להיפך: הוא אפשר לה לפתח טכנולוגיות גרעיניות במקביל להמשך מעורבותה בפעילות תוקפנית ומסוכנת באזור, ובעודה ממשיכה לקרוא ל"מוות לישראל ו"מוות לאמריקה".

היום אנו יודעים כי איראן מפתחת שני מסלולים אסטרטגיים המחזקים זה את זה - גרעיני וקונבנציונלי. איראן חותרת לייצר לעצמה מטריה גרעינית שתסייע לה להמשיך בפעילותה התוקפנית הקונבנציונלית כחלק משאיפתה להגמוניה אזורית, ובמקביל פועלת למקס כוחות קונבנציונליים וטילים מדויקים בסוריה, בעיראק ובלבנון, כדי להרתיע את ישראל ואת ארצות הברית מפני פעולה נגד פרויקט הגרעין שלה. איראן פועלת ללא הרף כדי לערער את היציבות של המדינות הפרגמטיות באזור באמצעות חתרנות ושימוש בכוחות שלוחים - proxy.

השאלה האם ההחלטה של ארצות הברית לסגת מהסכם הגרעין הייתה מהלך חכם תישאר נושא לוויכוח ההיסטורי, אבל עכשיו אנו מצויים בצומת דרכים. הקריאה לחזור להסכם הגרעיני במתכונת של 2015 היא הצעה מסוכנת. בשנת 2021 נגיע לסוף "השנים הטובות", והאפשרות שמשטר רצחני המבקש להשמיד את ישראל ולכונן הגמוניה אזורית במזרח התיכון יקבל אישור בינלאומי להגיע לסף הגרעיני היא תרחיש בלהות שחובה למנוע את מימושו.

כמי שב-1981 וב-2007 סייע לשים קץ לשתי תכניות גרעין במזרח התיכון מבלי לעורר מלחמה, אני יודע שהמסגור של "הסכם או מלחמה" הוא דיכוטומיה לא נכונה, ולכן התחזית כי היציאה מהסכם הגרעין תוביל למלחמה הייתה מנותקת מהמציאות האסטרטגית והצבאית של המזרח התיכון.

איראן אינה מדינה כל יכולה: היא מדינה פגיעה מאוד, הנעה במהירות לקראת התנגשות ישירה עם ישראל וארצות הברית. באופן פרדוקסלי, חוסר נכונות ברורה להשתמש בכוח רק מעודד את התוקפנות האיראנית, בעוד נכונות ברורה להשתמש בכוח תסייע להנמיך את הסכנה למלחמה.

ארצות הברית לא צריכה לחזור להסכם הגרעין. מהלך כזה רק ימקסם את חסרונות העסקה בעיתוי הגרוע ביותר; על ארצות הברית לחתור להסכם חדש, הסכם גרעין 2.0, שיטפל בכל הסוגיות הבעייתיות ומעל לכל - בסעיף "השקיעה". יש להאריך שלב זה ל-30 שנה לפחות ולהתנות את תוקף ההסכם בכלל ואת טווח הזמן בפרט בשינוי אמיתי ובר-אימות בהתנהלותה של איראן. שינויים אחרים צריכים לכלול פיקוח מעמיק ויעיל יותר, בפרט חקירה מלאה של הממד הצבאי של התוכנית.

במקביל, נדרשת החלטה של מועצת הביטחון שתתייחס לסוגיות של טילים בליסטיים, טרור והתערבויות זדוניות של איראן ברחבי המזרח התיכון. לשם כך יש להמשיך ולהפעיל לחץ על איראן מכל הכיוונים, ליצור קואליציה בינלאומית רחבה ולהבהיר באופן אמין ומשכנע שלא זו בלבד שכל האופציות נגד איראן "על השולחן", אלא שהן גם זמינות לשימוש ומוכנות באופן אמין לביצוע, אם יידרש.

*המאמר [פורסם לראשונה](#) באנגלית באתר *The Hill*